

Snakk med meg!

Nasjonalbibliotek
Depotbiblioteket

Det er så mørkt

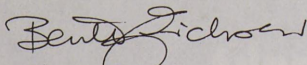
Velkommen i teatret!

En ung mann kommer på sykehus etter et gateslagsmål han har vært med på. Legen som behandler ham, blir interessert i den unge gutten og foreslår at de møtes for å snakke mer sammen. Legen, Jacob, er jøde. Hans far mistet livet i Auschwitz. Den unge mannen, Søren, er nynazist...

Snakk med meg! Det er så mørkt berører allmennmenneskelige problemer som strekker seg langt utenfor konflikten mellom nynazister og utsatte grupper som f. eks. jøder. Da vi valgte stykket, var vi usikre på om denne konflikten fortsatt er relevant. Men nyhetsoppslag det siste halve året viser at nynazistiske miljøer fortsatt blomstrer.

Som den tidligere nynazisten i et intervju i dette heftet sier, handler det kanskje om et behov for å bli sett. Vi ønsker alle å bli lagt merke til. Og vi vil så gjerne tilhøre en gruppe som aksepterer oss. Problemet dukker opp den dagen man ønsker å forlate en gruppe som ikke tåler avvikere: "Alle nynazister har lyst til å trekke seg fra miljøet etter en stund, men har de ikke andre venner, blir det ikke lett. Det er tøft nok å innrømme at man har tatt feil og vil slutte med idiotiet, om man ikke blir helt isolert i tillegg."

Det har vært en interessant og ikke minst skremmende prosess for alle oss som har jobbet med denne forestillingen. I samarbeid med politiet, forskere og antirasistiske organisasjoner har vi lært mye. Vi ber dere om å tenke over hva dere har sett på scenen. Alle er på en eller annen måte særegne. Det er i seg selv verdifullt. Bruk gjerne dette heftet til å diskutere hva dere kan gjøre for å skape et miljø og et samfunn som har plass til alle.

Bente Erichsen
Teatersjef

Snakk med meg!

Det er så mørkt

av Niklas Rådström

oversettelse, bearbeidelse og regi:

Terje Mærli

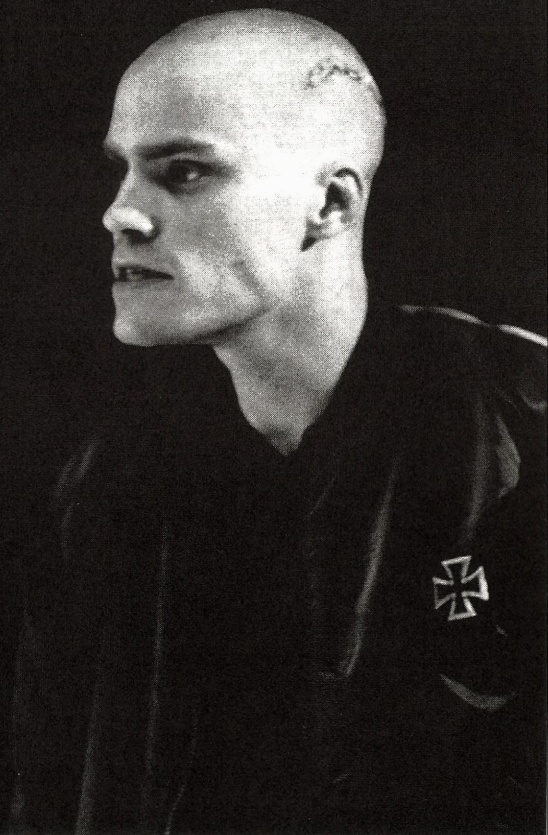
scenografi: Terje Mærli,

Halvor Schjelderup

Jacob: Stein Grønli

Søren: Bjørn Moan

kostymeansvarlig: Solveig Engh

"Jeg slår fordi"

Hvorfor blir man nynazist? Hva slags mennesker er de? Spørsmålene er mange, og hver gang nyheten om aksjoner fra nynazister dukker opp, kommer de samme spørsmålene fram. I forbindelse med forestillingen Snakk med meg! Det er så mørkt, ble det viktig å få svar fra en som kjenner miljøet fra innsiden. Etter mye om og men og ved ren flaks kom vi i kontakt med "Jente 19" som har gått fra å være blitzer til nynazist for senere å trekke seg helt ut av miljøet. Det ble arrangert et møte på et hemmelig sted fordi hun har gått under jorden og fått ny identitet. Her følger noen av hennes tanker om hva som får unge mennesker til å velge ekstreme miljøer og utføre handlinger som er fremmede og utenkelige for de aller fleste av oss.

- Det finnes ikke en enkel og lett forståelig grunn til at noen blir nynazister. Årsakene kan være mange, og det nynazistiske miljøet består ikke av en spesiell type mennesker. Felles for de fleste av oss er at vi ikke vil leve et A4-liv, tilfeldigheter avgjør om vi begynner med dop eller havner i et kriminelt miljø, og vi er så sinnssykt redde for at noen skal synes vi er kjedelige.

Det er ikke så mange nynazister i Norge, selv om man kan få inntrykk av det når man leser avisene. De er en liten, ekstrem gruppe med stort sett unge folk fra ca. 14 år og oppover. 14-åringene er ikke nynazister, det er ikke derfor de blir en del av det nynazistiske miljøet. Ingen av dem vet noe særlig om nazisme og nasjonalisme når de skinner seg og tar på seg bomber-jakke med norske flagg og solkors. Noen av dem føler seg utenfor og leter etter venner, noen søker spenning og vil at andre skal legge merke til dem. Alle vil vi jo til en viss grad ha oppmerksomhet, men de fleste nøyer seg med å provosere foreldre, pierce seg eller farge håret, hva det enn må være for å få en reaksjon. Mange finner seg et felt de er flinke i og blir lagt merke til for det. Det verste er å ikke bli sett, at ingen legger merke til en eller bevisst bare fryser en ut. Mange mobbeofre sier i ettertid at det var verre å bli ignorert enn å bli trakassert. Ble de slått, skjedde det i alle fall noe. Det er like ille å ha foreldre som gir faen i hva man driver med og erstatter omsorg med penger. Behovet for å få en eller annen

reaksjon kan bli så sterkt at noen bevisst gjør ting de vet kommer til å gjøre folk forbanna. Stort sett er handlingene ikke spesielt farlige eller ekstreme. Det holder med å henge opp bilde av Hitler på gutterommet, men for andre er ikke dette nok. Det føles bedre å bli hatet enn å bli oversett.

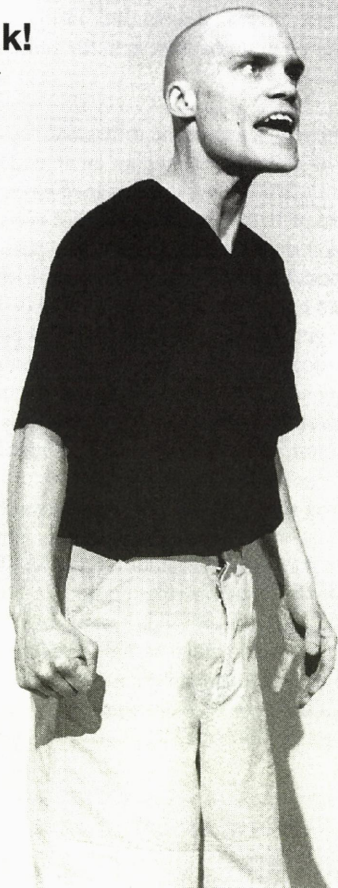
Det finnes mange sjarmerende drittsekker, og det kan være lett å glemme hva de egentlig står for hvis en setter seg ned og tar en øl med dem. Eller de kan virke temmelig latterlige og patetiske der de løper rundt drittings med høyrearmen ute av kontroll. Det kan til tider være vanskelig å se på dem som en trussel mot noe som helst, men drivkraften i miljøet er hatet mot mennesker de forakter eller som ikke passer inn i deres våte drøm om en ren rase. Mennesker som lar hat være den viktigste drivkraften, er farlige. De kan være i stand til å gjøre hva som helst. Selv om grunnen til at de fleste blir med i nynazistiske miljøer ikke er politisk betinget, kan sammenblendingen av politikk og følelser etter hvert bli en skummel kombinasjon fordi hatet kan gjøre at en mister evnen til å tenke rasjonelt. For den som blir banket opp av en gjeng skinheads, spiller det ingen rolle hvorfor angriperne er nynazister, det gjør like vondt uansett. Det er like ydmykende og jævlig og skremmende selv om det bare var noe som begynte som en jakt på oppmerksomhet.

Det som startet som et behov for oppmerksomhet og en flørt med et annerledes miljø, kan ende i redsel og frykt. Det er så å si umulig å trekke seg ut av miljøet. Svik og avvikere tåles ikke. De som ikke er med er imot! Hvis noen du kjenner blir nynazist, hjelper det ikke å snu ryggen til. Det forsterker bare samholdet og båndene. Det er viktig å tørre å si noe, men det er ingen vits å diskutere politikk. Det er ikke det saken dreier seg om. Det er mye viktigere å vise at en bryr seg om personen, men at en tar avstand fra miljøet hun/han er en del av og holdningene det representerer. Så å si alle nynazister har lyst til å trekke seg fra miljøet etter en stund, men har en ikke andre venner, blir ikke det lett. Det er tøft nok å innrømme at en har tatt feil, og vil slutte med idiotiet, om en ikke blir helt isolert i tillegg. Alle fortjener en ny sjanse.

Jente 19 (ex-nynazist)

Gud nåde den som er svak!

Adolf Hitler

NAZISME, nasjonalsosialisme, den pol. bevegelse som satt ved makten i Tyskland 1933-45. Partiet, Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter-Partei (NSDAP) utgikk fra en liten pol. ekstremistgruppe dannet i München 1919. Adolf Hitler ble partiets "fører". Partiet hadde front både mot kapitalisme, marxisme, liberalisme og pasifisme. Et av de mest sentrale trekk i ideologien var en ytterliggående antisemittisme. I følge n. var et folks verdi betinget av "rasen", og den "ariske" rasen var den mest høytstående. Utenrikspol. krevde n. opphevelse av Versailles-traktaten og koloniseringsområder for befolkningsoverskuddet. N. kom til makten på grunnlag av den økon. og sosiale krisen fra 1929, og støttet seg på et misfornøyd småborgerskap og sterke kapitalinteresser. Den knuste arbeiderbevegelsen og ensrettet det ty. samfunn. Jødeforfølgelsen ble satt i system – i alt ble ca. 6 mill. jøder myrdet. Nazistenes militarisering og opprustning av Tyskland førte fram til 2. verdenskrig og det ty. sammenbrudd 1945.

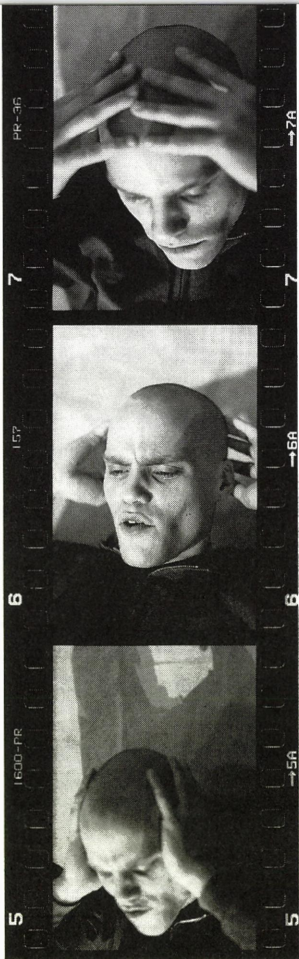
NYNAZISME, bet. på politiske bevegelser med nazistisk preg som er oppstått etter 2. verdenskrig. Selv om oppslutningen i valg til tider har vært lav, er nynazistiske grupper stadig aktive, bl.a. i Tyskland. Agitasjonen er særlig rettet mot fremmedarbeidere og flyktninger. Lignende grupperinger finnes i de fleste vesteur. land, og har også gjort seg gjeldende i Norge, bl.a. ved organisasjonen Norsk Front, fra 1980 kalt Nasjonalt Folkeparti. Den store arbeidsløsheten på begynnelsen av 1990-tallet har gitt nytt liv til slike grupper. De har et rasistisk budskap og bruker vold mot innvandrere. Etter Tysklands samling i 1990 har nynazistiske grupper gjennomført rene *pogromer mot innvandrere, ikke minst i de gamle øst-tyske områdene.

NASJONALISME, en politisk og sosial ideologi som hevder det egne folks særpreg og interesser i forhold til andre folk.

RASISME, syn eller holdning som bygger på antakelsen om at menneskene kan grupperes i raser hvorav enkelte er "høyerestående" og andre "laverestående". Antakelsen har intet vit. grunnlag, men brukes for å undertrykke og forfølge mennesker på grunn av deres hudfarge, religion, kultur osv.

*Pogrom, voldsom jødeforfølgelse.

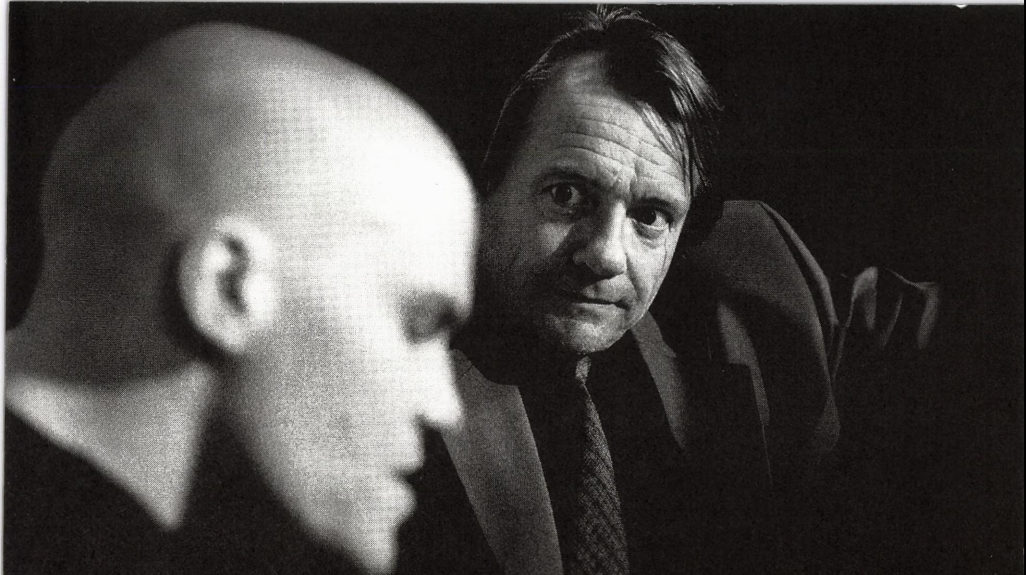
CAPLEX J. W. Cappelens Forlag as

- Du har ingen høyspentledning i hodet!
Hatet er som en fresende strøm.
Hatet tar seg inn overalt.
Hatet skjærer seg gjennom skallen
som fresende lyn.
Med en gang du er i ro,
med en gang du slutter å se deg om,
splintrer strømmen hodet ditt.
Hatet sitter i hodet som en
høyspentledning.

- Strømmen tar deg bakfra og slår inn
skallen din og knuser den som et glass.
Det kan ikke være noe i glasset.
Ingenting kan være der når strømmen
kommer. Ingenting kan være der.
Om jeg forsøker å lese noe er det som
det ikke kan være der.
Bare sånt som har med hat å gjøre,
kan være i hodet.
Alt det andre bare renner ut.

- Jeg orker snart ikke lenger ha strømmen
sprakende gjennom skallen.
Jeg orker snart ikke lenger.

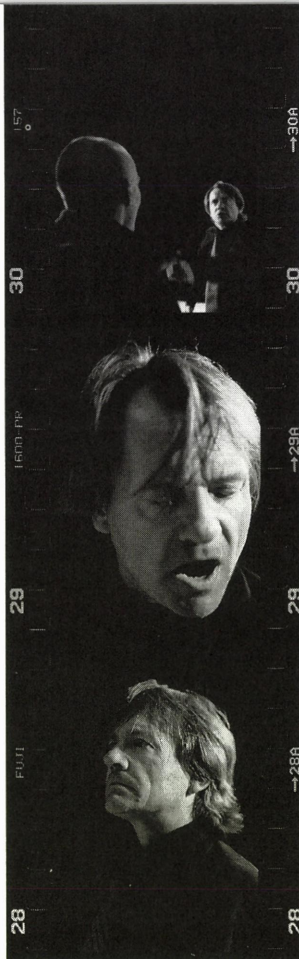
- Når man står og tenker på
at man skal ta livet av seg.
Når man står der og skal
bestemme seg, velge ...

Kan det da ikke være et like stort valg, et like viktig valg,
et like modig valg å bestemme seg for at man ikke vil dø,
at man faktisk vil leve videre?

- Nei ... jeg vet ikke ... Man må tørre ... Man må tørre noe ...

- Tørre å leve for eksempel?

- Ja, kanskje. Jeg vet ikke. Kanskje...

- Er du redd jeg skal dø?

- Redd? Jeg driter vel i ... Tenk om huset ditt brant opp for eksempel, med den fine tv'en og den fine bilen og det fine kjøleskapet og alle de jævlige reisene dine.

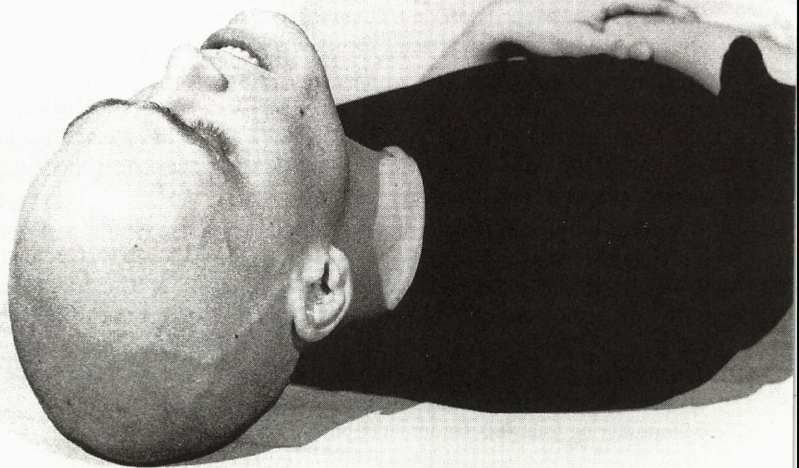
Og barna dine. De er i huset. Ditt jævla kukkhue. Tenk om barna dine var der når det brant. Du er til spy av. Tenk om barna dine var der når noen kom og slo deg i hjel. Tenk om de sto og så på når noen slo inn skallen på deg slik at hjernemassen sprutet ut over de fine møblene dine. Om de står og ser på mens noen moser hele den lille jødekroppen din i stykker.

Og hele du skulle være bare dritt. Hele du skulle bare bli dritt. Du er til å spy av. Du er bare dritt.

- Jeg tillater ikke at du truer meg og min familie!

- Tenk om du ikke var til. Tenk om du var død. Hele du var død. Hvordan ville det være? Hva? Den jævlige jødenesa di og det håpløse håret ditt og dine små jævlige hender.

- Pappa?

Er vi ikke alle rasister?

Vi snakker med regissør Terje Mærli om forestillingen; og spør:

Er vi ikke alle rasister?

- Jo, men det er noe alle mennesker må motarbeide aktivt til enhver tid. Rasisme – eller fremmedfrykt – er et gammelt begrep. Antikkens grekere omtalte det som xenofobi, frykten for det fremmede.

Men er det ikke helt relevant å frykte fremmede?

- I de norske folkeeventyrene møter vi huldra og trollene. De tilhører en annen stamme enn oss, og man var redd for at noen skulle bli bergtatt og borte for stammen. Så får man spørre seg hvem trollene og huldrene er i dag. Sikkert er det at de truet samholdet i stammen. Enhver fremmed inntrenger truet jo dette samholdet. Stammen eller familien må forsvares. Men i et moderne samfunn etter den nordiske demokratiske velferdsmodellen er dette selvfølgelig ikke lenger relevant. I gamle dager var det snakk om sjølberging. Å ta vare på sin egen produktivitet var en måte for stammen å overleve på.

Søren snakker om frykten han har for at han skal gå i lufta. At han er redd – redd for å drepe noen. Om hatet som fortrenger alt annet i hodet hans, og at han blir "noe annet" når han hater "de andre". Dette behovet vi har for å si "oss og de andre", er ikke det for å skaffe oss en identitet? Noe helt naturlig, så å si? En nær sammenheng med de gamle folkelige tradisjonene og etniske konflikter i vår tid?

- Vi bringer med oss kulturarven. I vår kulturarv finner vi alle "gjengangerne", et tema Ibsen og flere dramatikere med ham har tatt opp. Psykologen Gustav Jung snakket om det kollektive ubevisste eller om arketyper. Men dypst sett er ikke dette behovet for trygghet, tilhørighet og hjemstavn det samme som nazisme. Nazisme er et belastet begrep, og de fleste mennesker tar skarp avstand fra det. Men i nazismen er det skjæringspunkter til vår nasjonalfølelse og tilhørighet. Uttrykk som Blut und Boden og Heimat på tysk har langt større betydning enn fødested og hjem. Heimat er noe nærmest sakralt og opphøyet. Mennesker og fødested danner en opphøyet enhet.

Hvorfor tror du det er unge menn, ofte fra svakt stille familier – som trekkes mot rasistiske miljøer?

- Nazismen er blitt definert som en "bevegelse med forakt for svakhet". Ved å tilhøre en gruppe blir man sterkere selv. Slik understøtter man det utvidete rasistbegrepet: "Oss – dem". Gruppen er farligere og derfor sterkere enn individet. Nazismen fulgte konsekvent teorien om at de sterkere har rett til å ta livet av de svakere – til det kollektive fellesskapets beste. Ellers finnes nok nynazister også i godt etablerte familier.

Hva har du lagt mest vekt på i ditt arbeid med denne forestillingen?

- Konfliktene både i og mellom de to aktørene. Dramaturgien i amerikansk film, som vi kjenner så godt, er heltene og skurkene klart tegnet i svart-hvitt: "The good guys and the bad guys". Utfallet er alltid klart, beskytteren av de svake, de blonde heltene på hvite hester, seirer over skurkene i svarte hatter på svarte hester. Mens selve dramaet i historiene – eller tragediene – ligger egentlig i konfliktene mellom de gode på de hvite hestene og de andre gode. I vår historie er den jødiske legen heller ikke fri for fordommer. I møtet med unggutten blir han selv klar over hvilke fordommer han har, og får nye opplevelser av seg selv: - Hvor kommer Søren fra, hvem er han? Søren, på sin side, oppdager at "de andre" har like stor rett til å være her som han selv. Jeg har sett etter det som rokker ved noe i begge leirer. Der ligger aktualiteten for publikum og for oss som arbeider med stoffet. Vi vil se videre enn de utvendige begrepene og røre ved vår egen forutinntatthet. Det er den evige konflikten i hvert menneske mellom det gode og det onde i enhver av oss.

Har du selv noen opplevelser som du kan bruke i regiarbeidet?

- Ja, men uten sammenligning for øvrig. Jeg har satt opp teater i både Japan og Kina, og opplevd kulturforskjeller der – til og med blitt sett på som både illeluktende og litt rar. Og på lokalet på landsbygda i yngre dager, merket jeg som oslogutt raskt stemningen hvis jeg ville nærme meg bygdas ungjenter. Inntrengere og ukjente blir aldri sett på med blide øyne.

Steinar Vestli

- Du behøver ikke fortelle meg noe. Jeg spør bare meg selv om det ikke er fælt å være i en slik situasjon? Med vold og trusler, mener jeg.

- Det bare er sånn. Det blir sånn.

- Det er akkurat som om jeg ikke kan se på lunta når det skal til å smelle. Som at det kan smelle når som helst? Det er en haug med lunte, som et helt nøste. Du kan ikke se når flammen når dynamitten.

- Men er det ikke slik at du og gutta går ut for å slåss for å treffe noen dere kan slåss med?

- Du forstår ikke. Du kan ikke slippe dynamitten. Du må holde på den hele tiden.

1600-PR

34

157

35

PR-36

36

→33A

34

→34A

35

→35A

36

- Men hvordan føles det?
- Dynamitt. Det føles som dynamitt. Det føles som om du holder i en dynamittpatron hvor lunta brenner. Du vet ikke når det smeller.

- Du mener du er redd hele tiden?
- Ja. Jeg er redd for at noen skal bli skadet.

- Den lunta. Går det ikke an å slukke den?
- Jeg vet ikke. Tror du?
- Jeg vet ikke.

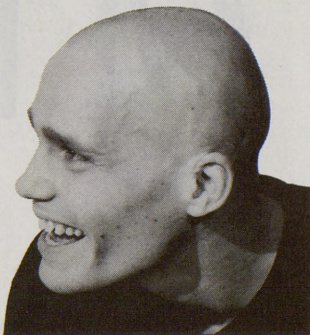
Arbeidsoppgaver

Før elevene leser heftet:

1. Skriv ned dine inntrykk fra forestillingen.
2. Jacob påstår hele tiden at Søren er redd for noe. I så fall, hva er han redd for?
3. Hva tror du skjer med Søren etter at han forlater kontoret til Jacob?
4. Jacob var en vanlig lege som behandlet såret Søren fikk i hodet. Hvorfor tror du Jacob ønsker å snakke videre med Søren etter at behandlingen er avsluttet?
5. De fleste av oss forundres over at enkelte blir med i organisasjoner og grupper som har en ekstrem ideologi og utfører voldelige handlinger mot forholdsvis ukjente personer. Hva tror du årsaken til kan være til at noen tiltrekkes av slike miljøer?

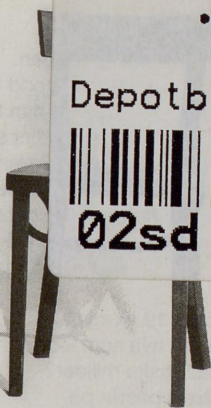
Etter at heftet er lest:

1. Er du enig med "Jente 19 ex-nynazist" i hennes synspunkter på hva som leder folk inn i f. eks. nynazistiske miljøer?
2. Instruktøren Terje Mærli påstår på s. 11 og 12 at vi alle er rasister. Ut fra det han sier og ordforklaringene på s. 6, er du enig med ham?
3. Antirasisme er et ord vi stadig hører. Hva ligger i begrepet?
4. Det påstås at "alle" egentlig beundrer den som er sterk og ser ned på den svake. Prøv å finne noen eksempler på dette.
5. Er du enig i påstanden? Viser en slik holdning et snev av "førerdrykelse" og rasisme?

- Etter at du har besvart oppgavene for deg selv, diskuter synspunktene dine med 3-4 av de andre elevene i klassen.
- Diskuter til slutt i gruppen om noe kan gjøres for å få folk bort fra ulike ekstreme miljøer og eventuelt hvordan. Legg fram de ulike synspunktene for hele klassen, og avslutt med en plenumsdebatt.

Husk å begrunne synspunktene.

Depotbiblioteket

02sd 05 898

Utgitt av Riksteatret, P.b. 724 sentrum, 0105 Oslo

E-post: riksteatret@riksteatret.no

Internett: www.riksteatret.no

Ansvarlig utgiver: Teatersjef Bente Erichsen

I redaksjonen: Rebecca Røsand, Mette Hægeland Blom og Ann Berglund

Foto: Morten Eckersberg. Trykk: Arne Mørk A/S

RIKSTEATRET

1949 - 1999